

Lapin sosiaali -ja terveysalan pienyrittäjyyden tulevaisuustarkastelu

Sisällys

1. Johdanto	2
2. PESTE- toimintaympäristöanalyysi	4
2.1. Yleiset, läpäisevät megatrendit	4
2.2. Poliittiset muutostekijät:	6
2.3. Taloudelliset muutostekijät	7
2.4. Sosiaaliset, kulttuuriset ja arvoperusteiset muutostekijät	7
2.5. Teknologiset muutostekijät (Anti Rajala)	9
3. Tulevaisuuspäivän työskentely	10
3.1. Missä mennään Lapin sote-pienyrittäjyydessä – keskustelun anti	10
3.2. Haasteet, tekoja ja tulevaisuuksia - poimintoja keskustelusta	12
3.3. sote-pienyrittäjyyden tulevaisuustyöpaja, peste-analyysin tulokset	13
4. tulevaisuuspuu-työskentely	15
5. Johtopäätökset ja suositukset	18

1. Johdanto

Sosiaali- ja terveystalouden toimiala on valtaviin murrosten äärellä. Useat globaalit megatrendit, kuten digitalisaatio, teknologian kehitys ja tunkeutuminen kaikkeen sekä terveyden ja hyvinvoinnin korostuminen muokkaavat alan toimintaympäristöä ja tarjoavat myös uusia näkymiä ja mahdollisuuksia alan yrittäjyydelle. Myös länsimaisten yhteiskuntien ikääntyminen, kaupungistumis- ja keskittymiskehitys ja julkisen talouden kestävyysvaje sekä työvoiman saatavuuden ongelmat ja tietenkin kotikutoinen sote-uudistus vaikuttavat merkittävästi sote-alaan ja myös alan liiketoimintaan.

Tulevaisuuden pohtiminen on erittäin tärkeää yritystoiminnalle: kyky hahmottaa sitä millaisessa toimintaympäristössä yritys tulevaisuudessa toimii on elintärkeää yrityksen kehittämiseksi. Tässä auttaa erilaiset ennakkoinnin työkalut, kuten PESTE-analyysi, tulevaisuustaulukointi ja erilaisten skenaarioiden muodostaminen. Muodostamme kuitenkin tulevaisuuskuvia jatkuvasti ajatuksissamme ja puheissamme ilman mitään usein raskaiksi koettuja menetelmiä tai niiden lisäksi.

Meillä on tarve turvallisuuteen ja selkeyteen ja siksi käy usein niin että arkipäiväisessä ajattelussamme näemme vain yhden tai muutaman tulevaisuuden. Sitä ohjaa oma historiamme ja maailmankuvamme ja voimme päätyä pitämään omaa tulevaisuuskuvaa ainoana mahdollisena. Kun se, mitä pidämme mahdollisena, supistuu, vaikeutuu muunlaisen tulevaisuuden tavoittelu ja saavuttaminen – koska emme näe sitä mahdollisena, emme myöskään ponnistele sen eteen.

On tärkeää kehittää kykyämme kuvitella erilaisia tulevaisuuksia ja tietoisesti pyrkiä ajattelemaan ei vain todennäköisiä, vaan kaikkia mahdollisia tulevaisuuksia. Se antaa sote-uudistuksesta tutulle valinnanvapaudelle uuden merkityksen: valinnanvapauden oman ja yrityksemme tulevaisuuden suhteen yhden, nykypäivänä usein melko synkän tulevaisuuden sijaan. Valinnan vapaus tulevaisuudesta edellyttää, että näemme useita eri mahdollisuuksia ja teemme tietoisia päätöksiä, valintoja siitä millaista tulevaisuutta tavoitteleminen ja miten.

Tämä tulevaisuustarkastelu toteutettiin keskustelun avaukseksi sote-alan pienyrittäjyydestä ja jotta yrittäjät ja heidän kumppaninsa voisivat yhdessä nähdä ja tehdä tulevaisuutta. Yhteinen, eri näkökulmia esiin tuova keskustelu on keskeinen työkalu tulevaisuuksien avartamisessa: tulevaisuutta katsotaan silloin yksien linssien sijasta useista taustoista ja maailmankuvista käsin, jolloin voidaan avoimen ja positiivisen hengen vallitessa muodostaa parempia mahdollisia tulevaisuuskuvia. Tasaveroisen ja eri näkökulmia hyväksyvän vuoropuhelun avulla on myös mahdollista löytää yhteisesti hyväksyty, tavoiteltava päämäärä ja määritellä toimenpiteitä siihen pääsemiseksi.

Tämä tulevaisuustarkastelu on laadittu osana Lapin liiton toteuttaman Tulevaisuus Lapista – hankkeen (ESR) ennakkointityötä ja Lapin ennakkointiosaamisen lisäämiseen tähtäävää koulutus- ja työpajatoimintaa. Pääosaa tässä katsauksessa näyttelevät Sote-alan pienyrittäjät sekä heidän kumppaninaan alan koulutuksen edustajat ja kunnat julkisten sote- palvelujen vastuullisina

järjestäjinä. Keskeisimpänä foorumina tarkastelulle oli Sote-pienyrittäjyyden tulevaisuuspäivä, jonka tavoitteena oli lisätä ymmärrystä yksityisen, julkisen ja koulutussektorien välillä sote-alan pienyrittäjyyden mahdollisuuksista ja kehittämistarpeista ja synnyttävän uutta yhteistyötä ja kehittämistoimintaa.

Työpajassa pureuduttiin taustamateriaalia hyödyntäen sote-alan yrittäjyyteen vaikuttaviin kehitystrendeihin ja erilaisiin tulevaisuuskuviin ennakkoinnin menetelmiä hyödyntäen. Työskentelyn keskiössä oli tahtotila ja vuoropuheluun perustuva yhteiskehittäminen yrittäjien, koulutuksen järjestäjien ja kehittäjien sekä julkisen sektorin toimijoiden kanssa: Mitä eri näkökulmia ja odotuksia alaan kohdistuu, millaiseksi haluamme Lapin sote-alan pienyrittäjyyden ja miten sen teemme.

Taustamateriaalia työpajaan ja selvitykseen tarjosi muun muassa TES:n Sosiaali- ja terveyspalvelut, epävarmoista tulevaisuuden näkymistä hyvinvoinnin kasvuun? (15.11.2018) -raportti sekä Pk-toimialabarometri: Sosiaali- ja terveyspalvelut (syksy 2018). Näkökulmia työpajaan tuotiin myös maakunta- ja soteuudistuksen yhteydessä käydyistä Soteuttamo-keskusteluista, joka toi saman pöydän ääreen julkisia toimijoita, yrittäjiä ja järjestöjä. Ymmärrystä saatiin myös Tulevaisuus Lapista-hankkeen tulevaisuustyöpajoista ja keskustelutilaisuuksista sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä. Arvokasta taustanäkemyksiä tarjosi Lapin ennakkoinnin toimintamalliin kuuluva hyvinvointialan toimialaklusterin ennakointityöpaja ja maaseutuohjelman laatimisen pohjaksi käyty laaja tulevaisuusdialogien sarja. Myös SITRA:n megatrendikortit olivat ahkerassa käytössä, kun työpajaa suunniteltiin.

Taustamateriaalin pohjalta työpajaan laadittiin alan tulevaisuuteen vaikuttavien poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten, teknologisten ja ekologisten trendien, muutostekijöiden ja ilmiöiden kartoitus, PESTE-toimintaympäristöanalyysi. Tämä on kuvattu kohdassa 3. Itse työpajassa koottiin aluksi yhteistä tilannekuvaa alasta (kohta 4.1) ja pohdittiin PESTE-analyysin pohjalta keskeisiä kehityskuluja ja niiden vaikutusta alaan (kohta 4.2.) Visuaalista tulevaisuuspuuta hyödyntäen hahmotettiin tavoitteita ja odotuksia alaa kohtaan eri näkökulmista, näkökumia yhdistäviä tekijöitä ja yhteistä tahtotilaa sekä tahotilan mahdollistavia tekoja (kohta 4.3).

Tulevaisuustarkastelua tullaan hyödyntämään Lapin aluekehitystyössä, jota ohjaa ja koordinoi Lapin maakuntaohjelma eli Lappi-sopimus. Se laaditaan laajasti osallistaen Lapin liiton koordinoimana neljäksi vuodeksi kerralla ja sen hyväksyy maakunnan yhteistyöryhmä. Seuraava Lappi-sopimus laaditaan v. 2020. Tämä tarkastelu on yksi keino kanavoida sote-alan pienyrittäjyyden ääntä siihen. Tulevaisuustyöpajassa käydyn avoimen vuoropuhelun toivotaan jatkuvan ja myös käynnistävän yhteistyötä yrittäjien ja myös eri sektorien välillä alan tulevaisuuden tekemiseksi.

2. PESTE- toimintaympäristöanalyysi

2.1. Yleiset, läpäisevät megatrendit

Kaupungistuminen: v. 2050 lähes 70% maailman ihmisistä asuu kaupungeissa. Suomessa kaupungistuminen kohdistuu muutamiiin suurimmista kaupunkiseuduista, erityisesti Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle. Kaupungistumisen lisäksi keskittymiskehitys jatkuu maakuntien kasvukeskuksiin ja kuntataajamiin. myös sote-yritykset keskittyvät kaupunkeihin, kasvukeskuksiin ja taajamiin. Haja-asutusalueilla sote-yrittäjyys on todennäköisesti entistä monialaisempaa ja verkottuneempaa. nähtäväksi jää realisoituuko tämän megatrendin vastatrendinä maallemuutto merkittävässä määrin. Siihen vaikuttaa mm se, miten teknologia mahdollistaa hyvän elämän maaseudulla.

Globalisaatio voimistuu ja maailma on yhä keskinäisriippuvaisempi, kun ihmisestä tulee koko ajan suurempi laji sille yhä pienemmäksi käyvällä maapallolla. Tämän kehityksen vastatrendiksi on noussut kasvava nationalismi ja sisäänpäin kääntyminen. Globaaleille ratkaisuille on yhä kasvavampi tarve. Samalla on pohdittava miten ihmiset voivat aidosti vaikuttaa demokratian kautta omaan elinympäristöönsä. globalisaatio jättää aukkoja paikallisuudelle. Miten sote-yritykset hyödyntävät tätä ja miten ne mahdollistavat ihmisten paikkaan kuulumisen tunnetta ja osallisuutta?

Ikääntyminen ja julkisen talouden kestävyysvaje: ihmiset elävät pidempään ja väestörakenne vanhenee. Läntisissä yhteiskunnissa nuorisosta tulee vähemmistö. yli 75 vuotiaiden osuus väestöstä v. 2037 koko maassa 15,4, lapissa 18,1 (nyt 9,1/10,4). Väestöllinen huoltosuhde v. 2035 koko maassa 70,4, lapissa 82,8 (nyt 60,1/64,2). Ikääntyvä väestö ja maapallon ekologisen kantokyvyn rajat asettavat talouskasvulle entistä paljon tiukemmat reunaehdot. Tämä haastaa julkisen palvelutuotannon. On syytä kuitenkin huomioida, että nuoret eivät voi yksin kantaa vastuuta uusien toimintatapojen, teknologioiden ja kestävyuden omaksumisesta toimintaansa. Toisaalta ihmisten toimintakyky voi tulevaisuudessa olla ikää määrittävämpi tekijä ja ne joilla on varaa, kuluttavat enemmän terveyteen. Elinikien pidentämisestä ja siihen tähtäävästä tukitoiminnasta tulee merkittävää liiketoimintaa (mm. geeniterapia, uudenlaiset lääkkeet, ravinto, terveysteknologia jne.).

Demokratian tila: äänestysprosentit ja puolueiden jäsenmäärät ovat laskeneet vuosikymmeniä. Toimiakseen demokratia kaipaa vahvistumista, uusia toimintatapoja ja osallisuuden toteutumista. Edustuksellinen demokratia kaipaa rinnalleen suoran ja toiminnallisen demokratian uusia tapoja, jotka eivät ole riippuvaisia puoluejärjestelmään kytkeytyvästä demokratiasta tai julkisesta toiminnasta - miten yrityksen asiakkaiden osallisuus suhteessa yritykseen, mahdolliseen julkiseen maksajaan ja laajemmin yhteiskuntaan voi kanavoitua? Voiko asiakkaat olla yrityksen omistajia? voiko tulevaisuudessa olla yhteisyrityksiä jotka omistavat asiakkaat ja työntekijät + mahdollinen julkinen maksaja?

Työn ja toimeentulon murros: Työn rakenteet, sisältö, kyky antaa varma toimeentulo, osaaminen ja merkitykset muuttuvat. Myös työn sisällöt muuttuvat: Ihmisen vahvuuksia edelleen ovat luovuus, vuorovaikutus, verkostot, virheet - innovaatiot säilynevät edelleen ihmistyössä. Myös työn perinteiset riippuvuudet katoavat: työsuhteet ovat epämääräisempiä tai niitä ei ole vaan töitä tehdään yrittäjänä ja työ ei enää ole niin sidottu aikaan eikä paikkaan. Sote-ala on toki paljon käsityötä ja lähityötä, mutta digitalisaation ja etäteknologian myötä työn muutokset koskettavat ainakin osittain myös sitä.

Työn merkitykset muuttuvat: ajattelutapa ”otsa hiessä on sinun leipäsi ansaittava” murtuu uuden työsukupolven ja luovuuden korostumien myötä. Työ ei enää välttämättä määrittele ihmistä, toisaalta työstä haetaan paljon enemmän merkitystä kuin toimeentulo tai status. Työntekijät tiedostavat oman lisäarvonsa ja kyseenalaistavat auktoriteetit ja organisoitumismallit. Esimiehettömyys ja vapaus työssä lisääntyy, samoin kuin etätyö. Ihmiset haluavat sitoutua johonkin suurempaan tarkoitukseen kuin palkansaantiin tai voitontavoitteluun.

Tuleeko sosiaaliselle ja yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle enemmän tilausta? Miten siihen vastataan? Miten yrityskulttuuri ja henkilöstökäytännöt huomioivat nämä muutokset? Ne tarjoavat monia mahdollisuuksia pienyrittäjyydelle mutta herättävät myös pelkoja esim. omasta mukana pysymisestä ja toimeentulosta. Koettuun hyvinvointiin vaikuttaa se, miten yhteiskunta onnistuu säilyttämään hallinnan tunteen ihmisillä. Miten yrittäjät huolehtivat omasta ja työntekijöiden jatkuvasta oppimisesta? Miten lievitetään murroksessa syntyvää epävarmuutta ja pelkoja jotka ovat jarruna luoville ratkaisuille – millaisia rakenteita ja johtajuutta tämä tarvitsee?

Toimeentulon epävarmuus: Arvioiden mukaan jopa miljoona suomalaista on varauduttava kouluttamaan uudelleen mm tekoälyn myötä. Toisaalta tekoäly luo myös uusia työpaikkoja ja ammattialoja. Koko toimeentulo ei enää tule perinteisestä työstä vaan se voi koostua useista lähteistä. tilaa valtaa Yrittäjyys, yrittäjyysmäisyys, alusta- ja jakamistalous ja keikkatyö. Nämä paitsi lisäävät vapautta, myös epävarmuutta. Myös oman osaamisen riittävyys aiheuttaa epävarmuutta.

Sote-ala voidaan tulevaisuudessakin nähdä työvoimavaltaisena alana teknologisesta kehityksestä huolimatta. on ennustettu sote-toimialan työllisten määrän jatkuvaa kasvua pitkälle tuleville vuosikymmenille. Samanaikaisesti nuoret ikäluokat kuitenkin pienenenevät ja työvoimaa tarvitaan myös monelle muulle alalle. Toimeentulon epävarmuus on merkityksellinen myös asiakkaiden näkökulmasta

Monimutkaiset ja systeemiset ongelmat ja haasteet vaativat laajaa ymmärrystä ongelmista yksin ja erikseen, eri vaihtoehdoista ja niiden kerrannaisvaikutuksista ja takaisinkytkennöistä. Tämä edellyttää laajaa osaamista ja keskustelukulttuurin kehittymistä. Osaaminen pienissä yksiköissä/kunnissa on kuitenkin eläköitymisen, väkimäärän vähenemisen ja kustannussäästöjen myötä ohenevaa. Palveluiden tehostumiselle on välttämätöntä organisaatio- ja aluerajat ylittävä erikoisosaamisen hyödyntäminen ja yhteistyön tiivistäminen

Ekologinen kestävyyskriisi: luonnonresurssit niukkenevat ja ilmastonmuutos kiihtyy. Aikamme suurin haaste on löytää ratkaisu, jos ja kun kestävästä kiertotaloudesta tulee vallitseva

talousmalli, miten sote-yrittäjyys on siinä mukana? millaista mainekuvaa halutaan? Miten siinä hyödynnetään muiden "jätteitä" (esim. ylijäämäruoka) tai miten sen "jätteitä" hyödynnetään? Yrittäjän on syytä pohtia rakennusten sähkö- ja lämmitysratkaisuja, asiakkaiden ja yrittäjien/työntekijöiden liikkumista, kyytein yhdistämistä jne.

Markkinatalouden kyseenalaistaminen yhä useampi kovan markkinatalouden kannattaja on alkanut julkisuudessa kyseenalaistamaan sen toimivuutta talousmallina: yrityksillä pitää olla muutakin tavoitteita kuin voitontavoittelu. On havaittu siihen, että markkinatalous ei ota huomioon resurssien rajallisuutta ja kestävyyttä ja julkisessa keskustelussa pohditaan, onko löydettävissä reilumpaa ja kestävämpää talousjärjestelmää.

2.2. Poliittiset muutostekijät:

Sote-palvelujärjestelmän uudistamisen jatkuu. On tärkeää hyödyntää siinä kerätyt kokemukset ja opit markkinoiden toimivuudesta, jotta innovaatioiden synnyn kannalta oleellista yhteistyötä ja kumppanuutta voidaan tukea. Tämä edellyttää panostamista uudenlaisiin työkaluihin ja järjestäjäosaamiseen. Oleellista on myös palveluiden tuottajien valmiuksien lisääminen esimerkiksi vaikuttavuuden edistämiseksi. Eri sektoreista muodostuvan kokonaisuusnäkökulman tulisikin ohjata sote-palvelujärjestelmän suunnittelua sektorikohtaisen suunnittelun sijaan. Vaikka on linjattu että maakunnat tuottavat palvelut pääosin julkisina palveluina ja yksityinen ja kolmas sektori täydentävät julkista tuotantoa, on ilmeistä, että yritykset ovat edelleen tärkeä osa palvelujärjestelmäkokonaisuutta.

Lapissa arvio on, että alan kehittämisessä huomio lähitulevaisuudessa tulee kohdistumaan pitkälle sote-uudistukseen: miten ja millä mallilla se toteutetaan ja miten mahdollistetaan yhdenvertaiset palvelut eri maakunnissa ja maakuntien sisällä. Lapissa on todennäköistä, että ikäihmisten palveluja kootaan entistä enemmän yhteen ja keskitetään mutta ainakin lyhyellä ja keskipitkällä aikajänteellä arvioituna kuntarakenteeseen ei näytä tulevan suuria muutoksia.

On kuitenkin huomioitava että yritykset eivät osallistu pelkästään julkisesti rahoitettuun sote-palvelujärjestelmään, vaan niiden markkinoista **yksityinen kysyntä** ja esimerkiksi työterveyshuolto muodostavat tärkeän osan. Sote-yrittäjyydellä on paljon myös sote-uudistuksesta riippumatonta toimintaa ja mahdollisuuksia. Näitä tarjoavat vaurastuvan väestön lisääntyvä halu ostaa omaraahoitteisia, laadukkaita palveluja julkisen palvelujärjestelmän käyttämisen sijaan, ennaltaehkäisevyyden, omahoidon ja oman terveydentilan seurannan noususta sekä digitaalisuudesta ja teknologiasta

Monipuolistuvan tuottajarakenteen myötä yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin **yhteistyö ja kumppanuus korostuvat** toimintatapoina, joilla edistetään palvelukokonaisuuksien saumattomuutta ja asiakkaan saamaa hyötyä. Julkisten palveluiden uudistamiseksi ja tarvittavien innovaatioiden aikaansaamiseksi, on eri toimijoiden osaaminen pystyttävä hyödyntämään entistä laajemmin. Tämä edellyttää aktiivista yhteistyötä, vuoropuhelua ja yhteiskehittämistä vastakkainasettelun sijaan

Poliittisen päätöksenteon haasteet heijastuvat myös sote-yrittäjyyteen. Monimutkaiset ja systeemiset haasteet yhdessä heikentyvän luottamuksen demokratiaa kohtaan, populismin nousun ja vähenevän ja ikääntyvän päättäjäpotentiaalin kanssa asettaa poliittisen päätöksenteon kyvyn lujille. Kokonaistaloudellisuuden ja kokonaisvaikutusten hahmottaminen ratkaisujen pohjana on vaikeaa, tietopohja puuttuu monesta asiasta ja vaikuttavuuden mittaamiseen ei välineitä - poliittinen päätöksenteko voi olla jopa tulppana kehitykselle

Kasvavissa talouspaineissa **kunnat hakevat kustannustehokkuutta ulkoistamalla** toimintoja suurille toimijoille. Toisaalta tämä aiheuttaa vastareaktion vastustusta kaikkea, myös paikallista pienyrittäjyyttä kohtaan. Yritysten keskinäisen yhteistyön tarve, yhteiskunnallisen ja paikallistalousvaikutusten merkityksen näkyväksi tekemisen tarve ja keskustelukulttuurin, kumppanuuden ja sopimuksellisen toimintatavan tarve suhteessa julkiseen kasvavat. Myös tarve toimintamalleille suurempien yritysten kanssa kasvaa.

2.3. Taloudelliset muutostekijät

Pienten yritysten paineet suurten yritysten puristuksessa kasvaa ja yrittäjien väsymistä on näkyvissä. Suuret yritykset tarjoavat tähän ratkaisuna liiketoiminnan ostoa, mikä kasvattaa yrityskokoja ja keskittää toimintoja. Tämä kehitys on näkyvissä jo nyt ja se korostui viimeisimmän sote-uudistusyrityksen aikana. Nämä yritysostot voivat heikentää aluetaloutta ja vaikeuttaa palvelujen saatavuutta syrjäisimmillä alueilla. Yritysten keskinäisen yhteistyön tarve kasvaa esim. yhteiset tarjoukset jne., mutta myös jaksamista tukevien verkostojen ja yhteistyön toimintamalleille on tarvetta.

Julkisissa hankinnoissa on tullut ja tulossa monia suurempia ja pienempiä muutoksia mm. valtion ja kuntien suuret hankinnat ovat jo siirtyneet saman katon alle. Tällä pyritään pääsemään hajautetuista hankinnoista yhteishankintoihin ja jopa 20% säästötavoitteeseen. Keskitetyt hankinnat eivät kuitenkaan huomioi maakuntien elinvoimaisuutta tai markkinoiden keskittymisen haittavaikutuksia. Kunnilla on edelleen mahdollisuus kilpailuttaa hankintansa itse ja tällöin vaikuttaa palveluidensa laadun lisäksi alueen elinvoimaisuuteen. Julkisissa hankinnoissa tärkeintä SOTE-yrittäjyyden tulevaisuuden kannalta on nimenomaan alueellisten markkinavuoropuhelujen käyminen ja hankintojen järkevä osittaminen. Innovatiiviset julkiset palvelut ja hankinnat kasvattavat osuuttaan. Toisaalta hankinnoissa korostuu myös muut kriteerit kuin hinta, esim. vastuullisuus. Tarve yhteistyölle tarjouksissa ja tuotannossa kasvaa, samoin kuin ketteryuden, innovatiivisuuden ja kestävyysarvojen näkyväksi tekemisen paine. Myös palvelusetelijärjestelmät, henkilökohtainen budjetti ja erilaiset palvelupolkukokonaisuudet kehittyvät.

2.4. Sosiaaliset, kulttuuriset ja arvoperusteiset muutostekijät

Suomi asettuu yhdessä suurimman osan Euroopasta kanssa maallistuneeseen ja liberalisoituneeseen maailmaan, mutta arvot **muuttuvat entistä heterogeenisimmiksi**. Arvot vaikuttavat ratkaisuihin yhteiskuntien suurista kysymyksistä kuten hyvinvointiyhteiskunnasta. Vaikka suurin osa kansalaisista ottaa huomioon yhteisen edun ja jakaa toisten kunnioittamisen, tasa-arvon ja sananvapauden arvot, mutta moniäänisyys lisääntyy ja aiheuttaa epävarmuuksia. Ketä kuunnellaan ja ketä ei? Lisääntykö polarisaatio ja miten se ruokkii äärimmäisiä arvoja?

Myös kuluttaminen arvojen pohjalta voimistune. Miten yritys asemoi itsensä arvojen moninaisuudessa ja ketä nämä arvot vetävät puoleensa? Entä voisiko sote-yritystoiminta vaikkapa osuuskuntamuotoisena olla lisäämässä kaikkien mahdollisuutta saada äänensä kuuluviin?

Hyvä elämä nousee entistä enemmän keskiöön työn, rahan tai muiden arvojen sijaan. Kun työ ei enää merkitse niin paljoa kuin ennen tai sitä ei ehkä ole, merkitystä haetaan hyvän tekemisestä, vapaaehtoisuudesta, yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta sekä itsensä ja oman hyvinvoinnin kehittämistä. Hyvinvoivissa väestöryhmissä kasvaa "nyt riittää" trendi, jossa hyvinvoinnin ajatellaan lisääntyvän rajaamalla materiaa.

Lisääntykö erilaisten palvelujen kysyntä, kun rahaa jää enemmän vai väheneekö myös palvelujen kysyntä, jos työtä tehdään vähemmän ja keskitytään hyvään elämään? - Korvautuuko BKT joskus hyvinvointiin keskittyvillä mittareilla? Mitä jos talouden keskiössä olisi hyvinvoinnin kasvu, ei talouskasvu? Tällöin hyvinvoinnin lähteenä saisi enemmän tilaa ja arvostusta yhteisöt, luonto, perhe jne.

Lapissa on herätty **osaavan työvoiman saatavuuden** ongelmaan. Myös sosiaali- ja terveysalan palveluntuottajat kohtaavat ongelmia osaavan työvoiman saatavuudessa. Rekrytointiongelmat eivät helpotu tulevaisuudessakaan osaajien eläköityessä, ikäluokkien pienentyessä ja kaupungistumisen ja keskittymiskehityksen jatkuessa.

Työvoiman saatavuuteen vaikuttavien tekijöiden ohella tulee kiinnittää huomiota myös henkilöstön sitoutumiseen ja motivoimiseen. Henkilöstöjohtamisen kysymykset korostuvat, kun kilpailu työvoimasta kiristyy. Ammattilaisia on alalla suhteellisesti entistä vähemmän, mikä lisää edelleen painetta kustannustehokkuudelle. Lapin ennakoinnin hyvinvointiklusteri määritteli sote-alalla kriittiseksi alan ja alueen vetovoiman työvoiman saatavuudessa. Alalla onkin syytä keskittyä siihen, millainen on alan henkilöstökokemus, millaisista asioista se muodostuu ja miten sitä voitaisiin parantaa ja johtaa.

Eriarvoistuminen: länsimaissa tulo- ja hyvinvointierot kasvavat. Työn murros ja globalisaatio jakaa ihmisiä entistä enemmän voittajiin ja häviäjiin ainakin murrosvaiheessa. Sote-alan näkökulmasta pohditaan, lisääkö ulkoistamiset, julkisten palvelujen ostot ja palvelusetelimallit hyvinvointieroja ja voiko sitä jotenkin ehkäistä? Voiko yritystoiminta olla kaventamassa näitä eroja? Perustulo tai vastaavat mallit voivat nousta ratkaisuiksi, ja on hyvä pohtia, onko sillä merkitystä sote-yrittäjyyden tulevaisuudelle.

Jatkuvan oppimisen tarve: elinikäisen oppimisen tarve kaikilla korostuu mm elinikien pitenemisen ja muutosvauhdin kiihtymisen myötä. Taidot haastavat tiedot, kun internet mahdollistaa valtavien tietomäärien saamisen käyttöön helposti ja tekoäly auttaa tiedon

hallinnassa. Koulutuksessa kasvaa tarve hahmottaa verkottunut ja datan lävistämää aikaa sekä syventää luovuutta ja vuorovaikutustaitoja alasta riippumatta. Miten yrittäjät päivittävät tulevaisuudessa osaamistaan ja taitoja mm muuttuvassa liiketoimintaympäristössä ja miten edistetään yrityksessä luovuutta ja vuorovaikutustaitoja. Synnyttääkö asiakkaiden jatkuvan oppimisen (esim. teknologiset ja etäpalvelut) tarve uutta liiketoimintaa tai uusia liiketoimintamalleja?

Terveys, hyvinvointi ja itsestä huolehtiminen ja ennaltaehkäisevyys korostuu. Ihmisillä on käytössään yhä parempia tapoja hoitaa ja edistää omaa terveyttään (mm. sovellutukset, data, geeniteknologia). Samalla terveys ja hyvinvointi voivat olla yhä voimakkaammin väestön eri osia erottava ja jakava tekijä. Tämä synnyttää uusia liiketoimintamahdollisuuksia sote-sektorille, toisaalta jotain voi kuihtua pois, jos se hoidetaan itse.

Sosiaalinen pääoma (mm. osallistuminen ryhmien toimintaan, vapaaehtoistyö, verkostot, luottamus, kansalaistoiminta, auttaminen) korostuu hyvinvoinnin ja työelämän näkökulmasta. - jos tämä on yksi keino lisätä ihmisten hyvinvointia ja jos tämä on sitä, mitä ihmiset entistä enemmän haluaa, miten sote-yrittäjyys voi vastata tähän tarpeeseen? Tai miten yritykset voivat kestävästi ja eettisesti hyödyntää ihmisten tarvetta auttaa? Miten kolmas sektori ja pop up-osallisuus sekä neljäs sektori voi toimia yhteistyössä yritysten kanssa win -win-periaatteella?

Eriarvoisuuden vähentäminen edellyttää digitaitojen tukemista. Digiosallisuus kuuluu kaikille, mutta nykykehityksessä vaarana on digisyrjäytyminen, joka syrjäyttää kaikesta osallisuudesta yhteiskunnassa. Palvelujen sähköistyminen paitsi helpottaa viranomaisasiointia, myös lisää digisyrjäytymistä ja heikentää niiden henkilöiden perusoikeuksia, joiden valmiudet sähköiseen asiointiin ovat syystä tai toisesta heikot. Digisyrjäytyminen ei katso ikää – v. 2019 yli puolella suomalaisista on vaikeuksia käyttää sote-palveluja verkossa. Miten sote-yritykset ottavat digiosallisuuden huomioon palveluissaan ja voivatko yritykset ketterinä toimijoina edistää digiosaamista?

Uudenlaiset perhe- ja asumismuodot yleistyvät: Perheet valitsevat täysin uudenlaisia tapoja järjestää elämänsä ja esim. yhteisöllinen rakentaminen on kasvavaa. Sateenkaariperheiden, ystävien perustamien perheiden tai esim. ylisukupolvisten asumismuotojen yleisyys kasvaa. Kohtaako ja otetaanko sote-palveluissa huomioon uudenlaiset perhe- ja asumisyhteisöt? Myös pakolaisuus ja ihmisten massaliikkuminen yleistyy konfliktien ja ilmastonmuutoksen johdosta. Miten alalla huomioidaan uudet asiakasryhmät tai eri taustoista tulevat työntekijät?

2.5. Teknologiset muutostekijät (Anti Rajala)

Digitalisaatio ja teknologinen kehitys: Sosiaali- ja terveysalan palveluja leimaa nyt ja tulevaisuudessa entistä enemmän se, että digitalisaatio, tekoäly ja muut teknologiset innovaatiot tulevat osaksi itse palvelujen tuottamista. Teknologia ei siten toimi ainoastaan palvelujen taustalla, vaan on keskeinen osa palvelua ja sen tuottamista. Digitalisuus ja etäpalveluiden kehittäminen nähdään ilmeisenä ratkaisuna sote-alan työvoiman saatavuuden

ja resurssien riittävyyden ongelmiin. Myös itsehoitomenetelmät kehittyvät digitalisuuteen tukeutuen.

Digitaalisten palveluiden lisääntymisen myötä tarvitaan yhä enemmän panostusta kyberturvallisuuteen ja asiakas vaatii panostusta itseensä kohdistuvan tiedon turvalliseen varastointiin. Jo yksi kansallinen sote-alan tietomurto voi aiheuttaa muutoksia mm. lainsäädäntöön erilaisten asiakasrekisterien hallinnan suhteen. Se voi myös aiheuttaa tiukempaa kontrollia ja ohjausta. Resurssipula ja siitä johtuva palveluiden keskittäminen luovat tarvetta digitaalisille ratkaisuille. Ne toisaalta lisäävät paikkariippumattomuutta ja voivat vahvistaa paikallisuutta.

Tulevaisuudessa **tekoäly** auttaa analysoimaan entistä tarkemmin mm. asiakkaan päivittäistä rytmiä (älyrannekkeet) tai esimerkiksi röntgenkuvia (tutkimustuloksia). Pitkällä aikavälillä parhaassa tapauksessa robotiikka helpottaa automatisointia ja lisää tarkkuutta. Ihmiset saattavat kuitenkin kokea liiallisen seurannan epäeettisenä tai tietoturvallisuuden kannalta riskialttiilta. Tämä voi johtaa palveluiden välttämiseen.

Erilaisten **apurobottien** yleistymisen on arkipäivää sote-alalla mm. vanhusten hoidossa: se helpottaa työvoimapulaa ja parantaa palveluiden saavutettavuutta. Robotiikka voi herättää ihmisissä paheksuntaa ja kehityksen hidastumista työpaikkojen siirtyessä muille aloille. Tässä kriittinen kysymys on tietoliikenneinfran saatavuus ja toimivuus.

Virtuaalitodellisuus ja lisätty todellisuus Erilaiset virtuaaliset alustat mahdollistavat laajemmin mm. tarkempaa etädiagnosointia. Ne auttavat valmistautumaan myös mm. kirurgisiin operaatioihin Luo uusia harjoitusympäristöjä ja parantaa mahdollisuuksia etähoitoon. Vaatii hyvää tietoliikenneinfraa. Heikot yhteydet saattavat eriarvoistaa palveluiden saantia

Esineiden internet mahdollistaa erilaisten älykkäiden ratkaisujen kommunikoinnin keskenään. Näillä laitteilla voidaan kerätä dataa potilaan terveystilasta. Asiakkaan hoitoa voidaan kohdistaa tarkemmin. Tietoturvallisuus on iso riskitekijä. Iso tietomurto voi aiheuttaa nopeasti asiakaskadon.

Geeniteknologia mahdollistaa erilaisten geeniperimässä olevien sairauksien poistamisen: geeniteknikan mullistanutta crispr-cas9-tekniikkaa on jo kokeiltu ihmisillä Kiinassa, ja kliiniset kokeet alkavat pian myös Yhdysvalloissa. tekniikalla voi olla odottamattomia sivuvaikutuksia. Geeniteknologian käyttö ihmisiin on kansainvälisen tutkijayhteisön laajasti tuomitsemaa epäeettisenä, mutta se on ajanut kokeiluihin tiedeyhteisöltä salassa.

3. Tulevaisuuspäivän työskentely

3.1. Missä mennään Lapin sote-pienyrittäjyydessä – keskustelun anti

- sote- uudistuksen haasteet lamauttivat kunnissa palveluhankinnan ja uudistuksen vellomisen seurauksena pienyrittäjät myivät yrityksiä pois tulevaisuuden pelossa. Myös

rahoitus vaikeutui: Rahoittaja suhtautui myös yrityksiin siten, että kuitenkin kohta myyt pois eikä rahoitusta useinkaan myönnetty.

- kunnissa ei aina osata katsoa kokonaisuutta elinvoima- ja aluetaloudellisten vaikutusten kautta: Harvaanasutulla alueella tarvitaan sote-alan pienyrittäjyyttä ja monialayrittäjyyttä mutta siihen ei ole uskallusta eikä siihen kannusteta. Myöskään lainsäädännön ja AVI:n tulkinnoissa ei osata ajatella aina vaikutusta pienyrittäjyyteen.
- asenteissa on kehitettävää: kunnat voivat jopa tuntea sote pienyrittäjän kilpailijana. Kunnissa ei aina myöskään ole riittävästi osaamista ostaa palveluita ja ostaminen on keskittynyttä ja myös palvelusetelin käytänteissä on vielä paljon kehitettävää. Myöskään asiakkaat eivät vielä osaa kunnolla hyödyntää palveluseteliä. Tässä tarvittaisiin tiedottamista sekä asiakkaille että yrittäjille, kokonaisvaltaista hankkijaosaamista sekä vuoropuhelua kunnan elinkeinojen kehittäjiä ja sote-sektorin välillä
- Kehittämistyö paljon hankkeiden varassa, jolloin hankkeissa kehitettyjen käytäntöjen juurruttaminen voi olla haasteellista. Kuntien verkosto-osaaminen puutteellista ja liika säästö matkoissa johtaa siihen, ettei matkata ja selvitetä miten toisilla alueilla on menetelty.
- pullonkaulana alan kehittymiselle nähdään olevan kuntien kyky tunnistaa strateginen taso ja tehdä strategista suunnittelua
- pienten yritysten asema sote-alalla on hankaloitunut osittain isojen sote-yritysten väärinkäytösten ja ongelmien vuoksi: esim. Rovaniemen kaupungin sääntökirja. Lisääntyvät vaatimukset ohjaavat yrityksiä pois markkinoilta, koska niitä ei ole laajalti mietitty. Kuitenkin paikallinen yritys maksaa kuntaan verot ja osallistuu usein yhteisön kehittämiseen. Yrittäjä on yleensä alueelta kotoisin ja on myös kasvoillaan ja maineellaan vastuussa palveluiden laadusta.
- Jos mennään hinta edellä ja iso toimittaja määrittelee hinnan, niin pieni toimija ei pysty kilpailemaan. Tässä tarvittaisiin ostajien ja tarjoajien osaamista ja vuoropuhelua ymmärryksen lisäämiseksi
- kaikille sote-sektorin aloille ei ole koulutusta Lapissa – erikoisosaajista on pulaa ja osaajien saatavuudessa on suuria alueellisia eroja, alueellisia eroja
- oppilaitosten ja yritysten välille tarvitaan enemmän yhteistyötä
- opinnäytetyön osalta oppilaitosten toimet eivät palvele yritysten tarpeita kovinkaan hyvin, koska käytänteet ovat jäykkiä. Muutosta tässä tapahtuu mutta se on hidasta
- laajassa ja vähäväkisessä Lapissa tarvitaan monitoimijuutta. Eri ammattiryhmien piitəsi voida tehdä toistensa tehtäviä silloin kun se käytännössä on mahdollista ja järkevää

koulutuksia on mahdollista toteuttaa muiden ammattikorkeakoulujen tai oppilaitosten toimesta. Kampusalueen ulkopuolella tapahtuvaa koulutusta on jo mutta tätä tulisi vielä laajentaa

- Isot kansainväliset yritykset lähtivät alalle isolla rahalla: ne saivat henkilökuntaa maksamalla isot rahat. Tätä oli laskettu sen varaan, että saavat haltuunsa parhaat osaajat. Nyt näitä osaajia myydään pois
- Korkeakoulujen työnjako ei ole vielä mennyt niin pitkälle, että joustavasti tarjottaisiin koulutusta sinne missä sitä tarvitaan, yhteistyösuhteita pyritään kuitenkin vahvistamaan

3.2. Haasteet, tekoja ja tulevaisuuksia - poimintoja keskustelusta

- lappi on laaja ja pienyrittäjyyttä hyödyntämällä voitaisiin palvella koko aluetta
- teknologia tarjoaa ratkaisuja etäisyysongelmiin ja osittain myös työvoimakysymykseen mutta vain jos se mahdollistetaan
- palvelut pitäisi ensin kuvata hyvin, jotta voitaisiin miettiä etäpalveluiden sijoittumista
- Lapin erityiskysymyksenä on kielivaatimukset, jotka tulee huomioida myös etäteknologiaa hyödyntäessä
- alueellisia palveluita tulee tuottaa uusilla malleilla: samat yritykset voisivat tarjota myös muitakin palveluita, jos vallitsevat toimintamallit haastettaisiin. Näin vaikutettaisiin myös hiilijalanjälkeen, jos ylimääräiseltä ajamiselta vältytään
- tiedolla johtamista tulee vahvistaa
- paikalliset mikroyritykset tulisi olla erityisen huomion ja tuen kohteena ja huomioida päätöksenteon yhteydessä esim. yritysvaikutusten arvioinnin avulla
- palveluseteliin tarvitaan läpinäkyvyyttä arvomäärityksen suhteen
- käänteistä kilpailutusta tulisi hyödyntää enemmän mahdollisuutena
- oppilaitosten osaamistarvekartoituksissa tulisi tehdä yhteistyötä yritysten kanssa
- yhteiskunnalliselle yritykselle tulisi saada enemmän arvoa, näkyvyyttä ja oma status joka ohjaa valintoja: ne tuottavat yhteistä hyvää. Niitä tulisi hyödyntää enemmän.
- alan yrittäjien aito yhteistyö on avainasemassa, lisäksi tarvitaan avointa, tasaveroista vuoropuhelua julkisen sektorin kanssa sanelukulttuurin sijaan

- tulevaisuudessa voi/voisi olla vain yksi korkeakoulu, josta opintoja vain valitaan laajasti. Opetus toteutuisi aikaan ja paikkaan sitoutumattomana monimuoto- ja etäopetuksena. Nuorille kuitenkin tarvitaan paikan päällä olevaa opetusta, jotta opitaan perustaitoja, kuten työelämätaitoja ja vuorovaikutusta.

3.3. sote-pienyrittäjyyden tulevaisuustyöpaja, peste-analyysin tulokset

POLIITTISET MUUTOSTEKIJÄT/ILMIÖT – keskustelu: mitä nousi pintaan?

- haluttomuus vaikuttaa asioihin
- politiikan ääri-ilmiöt mm: ääri vihreys, maahanmuuttovastaisuus jota ruokkii some-ilmiöt – ja henkilöt joiden poliittiset päämäärät ovat epäselviä, voivat muuttaa nopeasti kehityksen suuntaa. Arvaamattomuus.
- sote-uudistus ja miten se tehdään, on ratkaisevaa- yritysten tulee vaikuttaa siihen.
- omistuksen pääomien valuminen pois Suomesta
- päätösten keskittyminen – yritysmaailman muutos - pienyritykset häviävät
- pienyrittäjien pitää myös oppia vaikuttamaan
- työvoimapula - robotikka tarjoaa apua työvoimapulaan
- supervihreät verotusarvot voivat vaikeuttaa yrittäjyyttä pitkien etäisyyksien Lapissa
- Entä jos:
 - o yhteistyö yli kunta-rajojen – muuttuvat toimintatavat?
 - o työperäinen maahanmuutto: asenteet sitä kohtaan muuttuvat, tarvitaan poliittista tahtotilaa ja byrokratian helpottamista.
 - o entä jos alueellistuminen suuntautuisi lappiin päin? omavarainen lappi?
 - o robotikka: tarvitaanko enää ihmisiä, käykö niin että sitten viimeinen sammuttaa valot?
 - o entä jos sote-uudistusta ei koskaan saada tehtyä? odotammeko ikuisesti?

TALOUDELLISET MUUTOSTEKIJÄT/ILMIÖT - keskustelu: mitä nousi pintaan?

- markkinatalouden kritiikki on jo todellisuutta – se voi tarjota muutoksen mahdollisuuden myös sote-yrittäjyydelle.

- Yhteiskunnallinen yrittäjyys voi nousta suureen arvoon
- paikallisuuden arvostus nousee nykyisen talousjärjestelmän haastamisen myötä
- jos keskiöön tulee pelkän euron sijaan hyvinvointi, tulee päätöksentekoon automaattisesti pitkän tähtäimen perspektiivi mm vaikuttavuus. Laatu ja vaikuttavuus nousee keskiöön, samoin kaikkien osaamisen ja näkemyksen hyödyntäminen
- uusi talousmalli edellyttää ja korostaa läpinäkyvyyttä
- entä jos: jos euro romahtaa? jos omaishoitajat luovuttavat?

TEKNOLOGISET MUUTOSTEKIJÄT/ILMIÖT - keskustelu: mitä nousi pintaan?

- etäpalveluiden lisääntyminen mm puhelimet, etälaitteet turvalaitteet → pienten resurssit ei riitä: tietoturva, osaaminen, järjestelmät > pelko että ihmisten tiedot ajautuvat väärään paikkaan
- yleensä teknologian lisääntyminen → yritysten erikoistuminen lisääntyy, työvoimapula helpottuu, toiminta-alue laajenee
- saavutettavuusdirektiivi (kotisivut, verkkopalvelut) → jos koskisi myös yrityksiä, veisi resursseja tuloksen teosta, toisaalta on mahdollistaja
- omahoito, diagnosointimittaukset → mahdollistavat uudenlaista soteyrittäjyyttä – ennaltaehkäisevät palvelut korostuvat
- Entä jos: tietotekniset yhteydet katkeavat tai tulee sähkökriisi? tai entä jos tuleekin kaikille yhteinen tietojärjestelmä (julkinen, yksityinen)

SOSIAALISET (+ ekologiset) MUUTOSTEKIJÄT/ILMIÖT - keskustelu: mitä nousi pintaan?

- ilmastonmuutos: jos liikennettä rajoitetaan tai vaikeutetaan, voi etäisyydet kasvaa
- työn merkityksellisyys on mahdollisuus sote-yrittäjyydelle – auttaminen palkitsee ja tuo merkityksellisyyttä. Edellytyksenä on, että työ on mielekästä – panostusta työhyvinvointiin, jaksamiseen, hallinnan tunteeseen ja tunteeseen, että voi vaikuttaa
- luonnon ja kotiympäristön arvostus mahdollisuus Lapille ja sote-pienyrittäjyydelle: työ tehdään sinne missä halutaan asua, syntyy paikallista yritystoimintaa
- elinikien pidentyminen vaikuttaa palvelujen sisältöön

- teknologian mahdollisuus sote-työhön valtavia mm. etäyhteys lääkäreihin ja läheisiin + muihin ihmisiin ja kavereihin ja vertaisryhmiin. esim. etäjumppa
- yrittäjyyden paikkoja virikepalveluissa, terveyttä edistävissä palveluissa ja ennaltaehkäisevyydessä.
- Lapissa tarvitaan entistä enemmän monialayrittäjyyttä ja monipalveluyrittäjyyttä
- toisten ihmisten auttaminen motiivina alalle siirtymiseen
- yrittäjävetoinen yhteistyö ja yrittäjien oma aktiivisuus avainasemassa tulevaisuudessa – ei voida vain odottaa julkisen toimia eikä julkinen voi vain käskää yrittäjiä
- tarjoaako yritykset mahdollisuuden uuteen liikkumiseen - terveysliikunnan edistäminen ja liikkumisen trendiin tarttuminen
- pienyrittäjyydelle tarvitaan tukea: verkostot, verkostojen tuki, yhteistyö
- entä jos: entä jos ei ole yrittäjiä? entä jos tulee maallimuuttoaalto? entä jos ei ole asukkaita? Entä jos on liikaa ihmisiä? entä jos työurat pidentyvät?

4. tulevaisuuspuu-työskentely

YHTEINEN TAHTOTILA, KOONTI:

Lapin Sote-pienyrittäjyys tuottaa monipuoliseen yrittäjyyteen, monialayrittäjyyteen ja työhyvinvointiin pohjautuen:

- hyvinvointia, osallisuutta, työtä ja toimeentuloa sekä paikallista elinvoimaa ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta
- laadukasta ja yhdenvertaista palvelua kustannustehokkaasti, läpinäkyvästi lähellä asiakasta ja asiakkaan tarpeeseen vastaten ajasta ja paikasta riippumatta

ASIAKKAAN ODOTUKSET

- avun saantia tarpeeseen lähellä asiakasta
- saavutettavuutta ja saatavuutta, palvelua 24/7, oikea-aikaisuutta ja nopeutta
- valintamahdollisuutta
- omannäköistä, yksilöllistä palvelua
- hyvää, laadukasta ja parempaa palvelua

- ilmaisuutta/kohtuullista kustannusta, hinnoittelun läpinäkyvyyttä
- tarpeen mukaista, kokonaisvaltaista palvelua turvallisesti ja luotettavasti
- hyvää kohtelua ja aitoa kohtaamista
- prosessin sujuvuutta ja helppoutta
- tietoa palveluista ja kustannuksista

YRITTÄJIEN ODOTUKSET

- lisää työtä, toimeentulon turvaa
- mahdollisuus asua ja toimia yrittäjänä kotipaikkakunnalla
- monipuolista ja moniammatillista, mielekästä työtä
- joustavaa yhteistyötä
- luovuutta uudistamisessa
- taloudellista kannattavuutta
- verkostoitumista ja yhteistyötä yrittäjien kesken = alueelliset lähipalvelukokonaisuudet
- vastinetta rahalle (palvelupaketit kuntoon – mitä rahalla saa?)
- luottamusta tulevaan: jatkuvuus ja päätösten pysyvyyden luotettavuus, päätösten riittävä pitkäjänteisyys, vakaa päätöksenteko ja päättäjien ymmärrystä yritysten toimintaympäristöstä
- byrokratian ja palvelun ja työmäärän oikeaa suhdetta
- laatua ja varmuutta
- työn arvostusta
- työnantajavelvoitteiden hoitamista

JULKISEN SEKTORIN ODOTUKSET

- Palveluaukon paikkausta
- toimivia, hyviä ja laadukkaita palveluja
- lakisääteisten velvollisuuksien täyttämistä
- elinvoimaista kuntaa
- edullista hintaa
- monipuolista tarjontaa, useita palveluntuottajia joista valita ja kilpailuttaa
- hyvää hinta-laatu suhdetta
- työllistämistä ja alueellisen elinvoimaisuuden edistämistä
- kunnossa olevaa palvelukokonaisuutta
- kestävä rahoitusmallia koko palvelukokonaisuuteen

MITÄ PITÄÄ TEHDÄ, MIKÄ MAHDOLLISTAA:

Keskeiseksi yhteisen tahtotilan saavuttamisessa työskentelyssä nousi asenteet, yhteistyö ja osaaminen: Arvot suosivat ja tulevat entistä enemmän suosimaan sote-alan pienyrittäjyyttä, mutta vain mikäli se näkyy konkreettisesti teoissa ja asenteissa, jotka ohjaavat päätöksentekoa. Tarvitaan vaikuttamista asenteisiin ja tietämyksen lisäämistä paikallisen pienyrittäjyyden

vaikutuksesta alueiden elinvoimaan laajasti. Tasavertainen, win-win yhteistyö yli toimialarajojen on edellytys uusien ratkaisujen löytymiselle palvelujen turvaamiseksi ja alueen elinvoimaisuuden vahvistamiseksi. Alan yrittäjien, yritysten henkilöstön ja kumppaneiden osaamisen varmistaminen sekä palveluiden tuottamisessa ja hankkimisessa, että yhteistyön tekemisessä on keskeisessä roolissa, siksi myös koulutussektorin tulee olla mukana alan tulevaisuuden tekemisessä. Näiden teemojen sisältöä on purettu auki tarkemmin alla.

Arvot ja asenteet, tahto ja tietämys

- asennemuutokseen vaikuttaminen
- yhteiskunnan hyvään tähtääminen, pitkän tähtäimen vaikuttavuuden korostaminen
- ajatusmuutosta: ei sote-palvelu vaan hyvinvointipalvelu (ennaltaehkäisevä)
- asiakkaan tarpeiden nostaminen keskiöön
- viestintä paikallisen yrittäjyyden merkityksestä, saatavista palveluista ja palvelusetelistä
- ennaltaehkäisevyyden vahvistaminen
- päätösten tulosvastuuta, poliittinen vastuullisuutta yli vaalikauden, luotettavuutta ja jatkuvuutta
- poliittista tahtoa edistää pienyrittäjyyttä ja tukea sille
- pienen paikallisen yritystoiminnan huomioimista lainsäädännössä ja sen tulkinnassa
- hyvinvointisuunnitelmien hyödyntämistä
- *norjan mallinen verotustuki*
- hyvinvointi "trivago" jolla asiakas voi arvostella saamansa palvelun ja vertailla niitä

Yhteistyö:

- yhteistoimintaa eri sektoreiden välillä
- alueellinen yhteistyö kuntien välillä
- yrittäjät mukaan palvelumallien ja hankintojen suunnitteluun
- yhteistyö ratkaisuna resurssipulaan: rahattoman on pakko keksiä innovatiivisia ratkaisuja ja tehdä yhteistyötä

Osaaminen:

- osaamisen vahvistaminen hankinnoissa ja yhteistyössä
- yhteistyötä oppilaitosten kanssa paikallisesti
- ajantasaista koulutusta
- joustavaa koulutusta ja koulutusta yli alue- ja toimialarajojen
- yrittäjyyden edellytysten vahvistaminen koulutuksessa

Lisäksi läpileikkaaviksi ja tahtotilaan pääsemistä mahdollistaviksi tekijöiksi tunnistettiin:

- jokaisen sektorin ja toimijan oma vastuu ja aktiivinen rooli
- ymmärrys siitä, että yhtä oikeaa ja kaikille sopivaa ratkaisua ei ole, tarvitaan monia erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja tulevaisuuksien oven pitämistä auki

- yrittäjien työhyvinvointiin panostaminen
- työperäisen maahanmuuton helpottaminen, asunnot ja palvelut muuttajille
- kokeilut ja niihin kannustaminen, innovatiiviset hankinnat
- asiakkaan aidon valinnanvapauden vahvistaminen

5. Johtopäätökset ja suositukset

Nykyhetken haasteet

Sote- uudistuksen haasteet lamauttivat kunnissa palveluhankinnan ja uudistuksen vellomisen seurauksena pienyrittäjät myivät yrityksiä pois tulevaisuuden pelossa. Myös rahoitus vaikeutui ja kehittäminen lamautui – kaikki odottivat vain tulevaa. Olisi kestävämpää, jos tulevassa (tai tulevissa?!) sote –uudistuksessa kävisi samoin. Jatkossa on tunnistettava ne sote-yrittäjyyden kehittämiskohteet jotka eivät ratkaisevalla tavalla muutu, tapahtui uudistukselle mitä tahansa ja jotka ovat joka tapauksessa alan tulevaisuudelle tärkeitä. Alan kehittämisen vetovastuu tulisi myös olla elinkeinoelämällä, jotta se ei jää julkisen sektorin uudistuksen jalkoihin.

Pienten yritysten asema sote-alalla on hankaloitunut osittain isojen sote-yritysten väärinkäytösten ja ongelmien vuoksi. Lisääntyvät vaatimukset ohjaavat yrityksiä pois markkinoilta, koska ei ole mietitty laajasti niiden vaikutusta paikalliseen pienyrittäjyyteen. Isojen yritysten ongelmien saaman julkisuuden seurauksena sote-yrittäjyyden edistämisestä on saattanut tulla tabu jossa paikallinen yritystoiminta on joutunut pannaan ja sen positiivisista puolista ei uskalleta puhua.

Kuntien toivotaan kykenevän poikkihallinnolliseen, strategisen tason tarkasteluun palvelujen järjestämisessä. Kokonaisuutta tulisi tarkastella elinvoima- ja aluetaloudellisten vaikutusten kautta: Harvaanasutulla alueella paikallinen sote-yrittäjyys paitsi turvaa palvelujen saatavuutta lähellä tarvitsijoita, myös vahvistaa elinvoimaa verotulojen ja yrittäjien paikallisyhteisön kehittämiseen osallistumisen kautta. Usein syntyy myös kustannussäästöjä verrattuna omaan tuotantoon, jos palveluja ostetaan kokonaisvaltaisempina palveluina, ei vain yhden asian suorittamisena ja as ostetaan asiakasta lähellä olevalta yritykseltä. Tämä edellyttää osaamista hintavertailussa ja oman tuotannon todellisten kulujen näkyväksi tekemisessä.

Toisaalta on ymmärrettävää, että jos kunnassa yleensä on ostettu palveluja, suurilta yrityksiltä ostaminen on näyttänyt helpolta ja turvalliselta vaihtoehdolta: iso yritys pystyy tarjoamaan laajan kattauksen palveluja toimitusvarmasti, kun taas pieniltä yrityksiltä ostaminen vaatii paljon räätälöintiä. Kuitenkin, hankintaa suunniteltaessa olisi helppouden lisäksi huomioitava vaikutukset paikalliseen yrityselämään ja sitä kautta alueen elinvoimaan.

Yrittäjien yhteistyö palvelukokonaisuuksien tarjoamisessa on tärkeää ja yhteistyötä tarvitaan myös hankintojen suunnittelussa. Kilpailutusta edeltävässä markkinavuoropuhelussa hankintaorganisaatio valmistelee hankintaa yhdessä potentiaalisten toimittajien kanssa. Hyvin toteutettu markkinavuoropuhelu synnyttää yhteistyötä myös yrittäjien välillä hankintaan vastaamisessa.

Osaavan työvoiman saatavuuden ja yrittäjien tulevaisuuden osaamisen turvaamiseksi tarvitaan joustavaa koulutusta ja erilaisia yhteistyömuotoja yrittäjien ja oppilaitosten välillä ja oppilaitosten kesken. Paitsi tutkintoja, myös yrittäjien ja työntekijöiden osaamista täydentävää ja päivittävää koulutusta tulisi olla saatavilla etäyhteyksiä hyödyntäen esimerkiksi siten että yrittäjä voi osallistua muhin tahansa ja mistä tahansa tutkintoon johtavan koulutuksen erilliseen moduuliin. Opinnäytetyöt ja harjoittelujaksot tulee myös saada palvelemaan joustavammin yrittäjyyttä. Pienten yritysten resurssit ei kuitenkaan usein riitä eikä toiminta ole riittävän laaja-alaista täyttämään harjoittelun kriteerit. Yhtenä ratkaisuna voisi olla yrittäjien yhteistyö riittävien työharjoittelu kokonaisuuksien tarjoamisessa. Opinnäytetyön paikat elinkeinoelämältä tulisi saada hyvissä ajoin oppilaitosten ja opiskelijoiden tietoon, mikä vaatii yrittäjiltä pitkäjänteisempää tarkastelua.

Tulevaisuuden näkymiä

Sote-alan yrittäjyyden tulevaisuuteen vaikuttavat suoraan tai epäsuorasti useat globaalit megatrendit, kuten digitalisaatio ja teknologian huima kehitysvauhti, politiikan ennustamattomuus, työn murros ja arvojen ja arvostuksen muutokset sekä kasvava kritiikki markkinataloutta kohtaan.

Sote-yrittäjyys on monelta osin, vaikkakaan ei kokonaan, riippuvainen julkisen sektorin tahtotilasta ja päätöksentekokyvystä. Päätöksentekokyky ja kokonaisuuksien näkeminen monimutkaisessa kompleksisessa toimintaympäristössä on tulevaisuudessa yhä haastavampaa populismiin ja disinformaation tuottajien vettä hämmennyksen myllyyn. Paikallisen sote-yritystoiminnan merkitystä alueiden elinvoimaisuudelle on tuotava jatkuvasti esille ja yrittäjien on syytä osallistua paikalliseen vaikuttamiseen. Yrittäjien on syytä myös yhdistää voimiansa tässä.

Markkinatalouden kasvava kritiikki on mahdollisuus sote-yrittäjyydelle: vaikka emme tiedä millaiseksi talousjärjestelmä tulevaisuudessa muotoutuu, kaikki merkit viittaavat siihen, että sen keskiössä on yhä enemmän hyvinvointi rahan sijaan, jolloin arvoonsa nousee pitkäjänteisesti hyvinvointia tuovat ratkaisut. Tämä tarjoaa tilaa paikallisuudelle ja yhteiskunnalliselle, vastuulliselle yrittäjyydelle. Se kuitenkin edellyttää läpinäkyvyyttä ja vaikuttavuuden ja vastuullisuuden mittaamista.

Teknologinen kehitys ja kaikki läpäisevä digitalisaatio tarjoaa ratkaisuja sote-alan haasteisiin, kuten voimistuvaan työvoimapulaan ja väestön keskittymisen myötä mahdollisuuteen tarjota tasavertaisia palveluja myös harvaan asutuilla alueilla. Se lisää ja mahdollistaa myös yritysten erikoistumista, laajentaa toiminta-alueita ja muuttaa sisältöjä yhä enemmän ennaltaehkäisevään terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtimiseen, omahoidon ja itsediagnostiikan tukemiseen. Teknologinen kehitys voi myös syrjäyttää yrittäjiä markkinoilta, mikäli osaamista ei päivitetä ja kaiken keskellä on säilytettävä inhimillinen kohtaaminen.

Hyvinvoinnin ja terveyden korostuminen tuovat liiketoimintamahdollisuuksia esimerkiksi tervettä edistäviin ja ylläpitäviin omarahoitteisiin palveluihin. Yhdistettynä kasvavaan yksinäisyyteen ja yhteisöllisyyden kokemisen tarpeeseen liiketoimintamahdollisuuksia ovi syntyä esimerkiksi ryhmätoimintaan kuten yhteiseen terveysliikuntaan ja virikepalveluihin. Väkimäärän edelleen

vähetyssä ja ikääntyessä selvää on, että Lapissa tarvitaan entistä enemmän monialayrittäjyyttä ja monipalveluyrittäjyyttä, mikä haastaa yrittäjien ja myös ostajien osaamista.

Osaavan työvoiman pulaa korostaa sote-alalla työn kuormittavuus sekä henkisesti että fyysisesti. Sote-alan yritykset voivat kuitenkin ketterästi vastata haasteeseen pitämällä työntekijöiden hyvinvointia keskiössä ja hyödyntämällä teknologiaa. Alalla siirrytäänkin usein yrittäjyyteen yritystoiminnan vapauden ja oman työn mielekkyyden ja hallinnan tunteen säilymisen vuoksi. Yhteistyössä vapaaehtoistoiminnan kanssa on tulevaisuudessa kasvavia mahdollisuuksia kun entistä useampi hakee elämään sisältöä ja merkitystä auttamisesta ja yhteisöllisyys ja hyvän tekeminen nousevat arvona. Ne voivat myös hyvin valjastettuna lisätä alan kiinnostavuutta.

Tahtotila ja polunpää siihen

Lapin Sote-pienyrittäjyys tuottaa tulevaisuudessa monipuoliseen yrittäjyyteen, monialayrittäjyyteen ja työhyvinvointiin pohjautuen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja laadukasta palvelua lähellä asiakasta. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus on yrittäjyyden tuottamaa hyvinvointia, osallisuutta, työtä ja toimeentuloa ja paikallista elinvoimaa. Laadukasta, yhdenvertaista palvelua tuotetaan kustannustehokkaasti, läpinäkyvästi lähellä asiakasta ja asiakkaan tarpeeseen vastaten ajasta ja paikasta riippumatta.

Keskeiseksi yhteisen tahtotilan saavuttamisessa on asenteet, yhteistyö ja osaaminen: Arvot suosivat ja tulevat entistä enemmän suosimaan sote-alan pienyrittäjyyttä, mutta vain mikäli se näkyy konkreettisesti teoissa ja asenteissa, jotka ohjaavat päätöksentekoa. Tarvitaan vaikuttamista asenteisiin ja tietämyksen lisäämistä paikallisen pienyrittäjyyden vaikutuksesta alueiden elinvoimaan laajasti.

Tasavertainen, win- win yhteistyö yli sektori- ja toimialarajojen on edellytys uusien ratkaisujen löytymiselle palvelujen turvaamiseksi ja alueen elinvoimaisuuden vahvistamiseksi. Alan yrittäjien, yritysten henkilöstön ja kumppaneiden osaamisen varmistaminen sekä palveluiden tuottamisessa ja hankkimisessa, että yhteistyön tekemisessä on keskeisessä roolissa.

Jotta sote-alan pienyrittäjyys voi tuoda täysimääräisesti yhteiskunnalle edellä kuvattuja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden ja elinvoiman hyötyjä, tulee yhteiskunnan panostaa siihen. Julkisissa hankinnoissa tärkeintä SOTE-yrittäjyyden tulevaisuuden kannalta on nimenomaan alueellisten markkinavuoropuhelujen käyminen ja hankintojen järkevä osittaminen. Yrittäjyys tarvitsee kehittyäkseen tukea: tukea verkostoitumiselle ja verkostoille, tasavertaista, reilua yhteistyötä ja kestävää päätöksentekoa.

Lämmin kiitos kaikille Sote-pienyrittäjyyden tulevaisuuspäivään osallistuneille!

Hanna-Leena Pesonen

ennakointikoordinaattori

Lapin liitto